

THE ROLE OF PHONOGRAPHIC TOOLS IN ERKIN VAHIDOV'S WORKS

Muhudullayev Farrux

Teacher of Gulistan State University

Yarqinboyeva Sayyora,

Teacher of Gulistan State University

Qambarov Ma'rufjon,

Teacher of Gulistan State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10800327>

ARTICLE INFO

Received: 06th March 2024

Accepted: 07th March 2024

Published: 09th March 2024

KEYWORDS

Phoneme, phonographic means,
expressive coloring,
linguopoetics, alliteration,
assonance, gemination, phonetic
method, phonolinguistic means.

ABSTRACT

In this article, we have analyzed the role of phonographic devices in the poems of Erkin Vahidov's work "Trading in love", their linguopoetic features, and the main means of ensuring expressive color in the poem. We have expressed relations about alliteration and assonance, which are part of phono-graphic means.

Ma'lumki, bugungi o'zbek adabiy tili qat'iy me'yorga solinib, qulay ko'rinishga keltirilgan mezonlar asosida ish ko'radi. Gap badiiy asar tili haqida borganda bu mezonlarni chetlab o'tish hollari ko'zga tashlanadi. Ijodkor kechinmalarining asl hoida moddiylashtirilishi shuni taqozo etadi. Bu haqda Ozod Sharafiddinovning "Olamning qalbi" nomli kitobida shunday deyiladi: "Bunday she'riyat hamisha shoirning noyob tili bilan bog'liq. Bu til nafaqat shoirning ona tilidir, balki shoirning shaxsiy tili hamdir". [Sharafiddinov O. Olamning qalbi 2014, 220-b] Inson tili tovush tili bo'lganligi uchun undagi so'zlar, iboralar, gaplar ma'no ajratuvchi fonemalar asosida shakllanadi. Inson so'zlashuv jarayonida turli tovushlar vositasida muloqotga kirishadi. Shuning uchun ham fanda ma'no ajratuvchi nutq tovushlari fonolingvistik vositalar deb yuritiladi. Badiiy asarning badiiyligini ta'minlovchi fonolingvistik vositalardan biri bu fonemalardir. Fonemalar badiiy asar tarkibida emotsional ta'sirchanlikni oshirish uchun muhim vosita sanaladi. Nutq tovushlaridagi emotsionallik, ta'sirchanlik, talaffuzdagi jarangdorlik, eshitishdagi yoqimlilik, ularning badiiy qo'llanish qoidalari, estetik roli fonopoetikaning o'rganish jarayoni hisoblanadi. Badiiy matnni tahlil qilish jarayonida fonetik birliklarning estetik xususiyatlariga ham alohida e'tiborni qaratish zarur. She'riy matnda nutq tovushlarining estetik imkoniyatlari tez va qulay idrok etiladi. Chunki she'rda o'ziga xos jozibador ohang bo'ladi. Bu ohangdorlikka tovushlarni uslubiy qo'llash natijasida erishiladi. She'riyatda asosan, alliteratsiya (undoshlar takrori), assonans (unlilar takrori), geminatsiya (undoshlarni qavatlash) kabi fonetik usullardan foydalaniladi. Bu usullar fono-grafik vositalar hisoblanadi.

Alliteratsiya. Badiiy nutqning ohangdorligini va ta'sirchanligini ta'minlashda alliteratsiyaning o'rne beqiyosdir. She'riy nutqda misralar, bir xil undosh tovushlarning takror qo'llanishiga alliteratsiya deyiladi. Tovushlar zamiridagi musiqiylikka asoslangan bu usul qadimdan Sharq

she'riyatida keng qo'llanilib kelingan. Ko'hna badiiyatshunoslik ("ilmi bade")da alliteratsiya «tavzi' san'ati» deb yuritilgan.[Yo'ldoshev, Ma'rufion. Badiiy matnning lisoniy tahlili 2010, 27-b.]

Alliteratsiya deganda shoir Erkin Vohidovning mashhur "q" alliteratsiyali she'ri ko'z oldimizga keladi:

Qaro qoshing, qalam qoshing,

Qiyiq qayrilma qoshing qiz,

Qilur qatlimga qasd qayrab-

Qilich qotil qaroshing, qiz.

Qafasda qalb qushin qiynab,

Qanot qoqmoqqa qo'ymaysan.

Qarab qo'ygil qiyo,

Qalbimni qizdirsin quyoshing qiz.

Bu she'rdagi har bir so'z "q" tovushi bilan boshlanib, she'rdagi shakliy go'zallikni va shu bilan o'ziga xos badiiy bo'yoqdorlikni ham ta'minlagan.

Assonans. Badiiy nutqqa intonatsion butunlik, ohangdorlik va emotsionalekspressivlik bag'ishlash maqsadida qo'llaniladigan fonetik usullardan biri assonansdir. Adabiyotlarda assonans aynan yoki yaqin unilarning takrorlanib kelishidan hosil bo'ladigan ohangdoshlik ekanligi bayon qilingan. [Yo'ldoshev, Ma'rufion. Badiiy matnning lisoniy tahlili, 2010. – 28, 29-b.]

XAYRLI KECH

Tilak qadrin bilar odamlar,

Yaxshi niyat qilar odamlar.

Do'stga tungi orom oldidan

Xayrli kech tilar odamlar. (Ishq savdosi) 13-bet

O'LKA

Minglab tilda madhingni so'zlar

Bunda o'sgan har bitta daraxt.

Nur emadi millionlab ko'zlar

Ko'kdan sening husningga qarab.

Jilmayadi o'zida yo'q shod

Yangi oy ham ketmay qoshingdan.

Etak-etak olib koinot

Yulduzlarin sochar boshingdan...

YOSHLIK

Yoshlik, asli mening o'zimsan,

Keng olamga boqqan ko'zimsan.

Yozgan she'rim, aytgan so'zimsan,

Kecham, ertam, ushbu ro'zimsan.

Assonans qofiyadosh so'zlar tarkibida kelib, she'riy nutqqa ko'tarinki ruh, o'ziga xos musiqiylik va badiiylik baxsh etadi.

Xulosa. Badiiy matn boshqa uslubdagi matnlardan estetik, (emotsional ekspressivlik) vazifa bajarish xususiyatiga ko'ra farqlanadi. Boshqa uslubdagi matnlar estetik vazifa bajarishi ham, bajarmasligi ham mumkin, lekin badiiy matn o'zida estetiklikning muntazamligi va muqarrarligi bilan boshqa uslubdagi matnlardan keskin badiiyati bilan ajralib turadi. Bu estetik vositalar sirasiga fono-grafik vositalar ham kiradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Xudoyqulova, S., & Dehqonova, L. (2021). ABDULLA QODIRIYNING SO 'Z QO 'LLASH MAHORATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(4), 589-595.
2. Ерматов, И., & Дехконова, Л. (2021). Об аффиксах, заимствованных из таджикско-персидского в узбекский язык. *Общество и инновации*, 2(2/S), 462-469.
3. Abdullayevna, D. L. (2024). Arab yozuvidagi harflarning she'riyatdagi jilosi. *Journal of Universal Science Research*, 2(2), 25-28.
4. Dexkanova, L. (2023). ARABCHA KO 'PLIK SHAKLLARINING O 'ZBEK TILIDA QO 'LLANILISHI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(18), 235-238.
5. Jumanazar, A., & Lutfiniso, D. (2022). Inguistic Unity in Uzbek Linguistics Some Comments about the form. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 6, 688-692.
6. Туйчиева, З. Х. (2022). ПРОЯВЛЕНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ МОТИВОВ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 1(4), 244-248.
7. Tuychieva, Z. (2019). PRINCIPLES OF DIFFERENTIATING OF GENDERS IN UZBEK ANTHROPOLOGY. *Bulletin of Gulistan State University*, 2020(1), 75-82.
8. Khamrokulovna, T. Z. (2018). Literature revealing the truth of life. *Проблемы педагогики*, (7 (39)), 77-78.
9. Туйчиева, З. (2023). АБДУЛЛА ҚАҲҲОРНИНГ "САРОБ" РОМАНИДА ИБОРАЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ. *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 304-307.

10. Kholbekova, M., & Tuychiyeva, Z. Articles and expressions in Hamid Olimjon's works. In Current issues of Uzbek linguistics. Republican scientific-theoretical conference materials (Vol. 3).
11. Sirojiddin, M. (2023). O 'ZBEK TILIDA MAQSAD MA'NOSI SO 'ZLAR ORQALI IFODALANISHI. Journal of Universal Science Research, 1(5), 20-25.
12. Абдуллаев, Ж. Х. (1994). Узбек халк топишмоқларининг лексик-семантик хусусиятлари.
13. Абдуллаев, Ж. (2021). ТИЛ ҚУРИЛИШИНING АСОСИЙ БИРЛИКЛАРИ АКАДЕМИК АЗИМ ҲОЖИЕВ ТАЛҚИНИДА 1-мақола Морфеманинг моҳияти. Farg'ona davlat universiteti, (4), 28-28.
14. Мураткулов, А. Т. (2023, June). ОРГАНИЗОВАТЬ УРОКИ РОДНОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE ON" MODERN EDUCATION: PROBLEMS AND SOLUTIONS" (Vol. 2, No. 7).
15. Мураткулов, А. Т., & Мураткулова, М. А. (2023). АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА АРАБ, ФОРС ТИЛИДАН ЎЗЛАШГАН СЎЗЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ. PRINCIPAL ISSUES OF SCIENTIFIC RESEARCH AND MODERN EDUCATION, 2(8).
16. Мураткулов, А. Т., & Мураткулова, М. А. (2023, June). ОБРАЗ ЛУКМАН ХАКИМА В «КИСАС УЛЬ-АНБИЯ». In INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE ON" MODERN EDUCATION: PROBLEMS AND SOLUTIONS" (Vol. 2, No. 7).
17. Abduhakimovich-Guliston, M. K. (2021, April). LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF ARCHAIC WORDS IN THE WORKS OF GHAFUR GHULAM AND ABDULLAH QAHHOR. In Archive of Conferences (Vol. 23, No. 1, pp. 38-49).
18. Sharipov, F. G., & Sharipov, J. G. (2020). THE INITIAL PERIOD OF FORMATION OF THE UZBEK SCIENTIFIC LINGUISTICS. Bulletin of Gulistan State University, 2020(4), 25-31.
19. Sharipov, F. G. (2021). Improvement of classification of parts of speech in modern Uzbek morphology. Academic research in educational sciences, 2(6), 455-465.
20. Латипов, М. М., & Тожибоев, У. У. (2022). ЗЕМЕЛЬНЫЕ И ВОДНЫЕ РЕФОРМЫ, ОСУЩЕСТВЛЕННЫЕ В КОНЦЕ XIX НАЧАЛЕ XX ВЕКА В ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ. Экономика и социум, (10-2 (101)), 417-419.
21. Латипова, М. М. (2022). МУЛОҚОТНИНГ ШАХСЛАРАРО МУНОСАБАТЛАРДАГИ АХАМИЯТИ. Scientific Impulse, 1(4), 1765-1768.